

T Ü R K İ Y E ' D E K Ü L T Ü R E L Y A P I N I N S P O R A
E T K İ S İ Ü Z E R İ N E D Ü Ő Ü N C E L E R

M. Yalçın TAŐMEKTEPLİĐİL(*)

Osman İMAMOĐLU(*)

Ö Z E T

Kültürel yapının spor üzerine etkisi daha ziyade iki yapısal özellikten kaynaklanır. Bunlardan birisi değer yargıları, gelenek ve görenekler; diğeri de kültür değişmeleridir.

Değer yargıları, fert ve toplum tarafından spora vurulan damganın ifadesidir. Başka bir anlatımla toplumdaki "spor imajı'nın ortaya çıkmasını sağlayan bir değerlendirme veya hükümler demetidir. Bu yönüyle değer yargısı veya sosyal değerlendirme zorunlu olarak neyin iyi ya da kötü, neyin yüksek ya da düşük olduğunu karşılaştırma fonksiyonunu görürken, gelenek ve görenekler de bunların meydana getirdiği anlayışın topluma müesseseseleşerek yansıtılması görevini yerine getirir.

Türk toplumundaki dini, millî ve içtimai değerler sisteminin bir tamamlayıcısı olacak biçimde asırların deneyimi ile meydana getirilen bu anlayış değer yargıları ile örölmek suretiyle kalıcı bir şekle bürünerek bugünkü milli sporlara ait kökleşmiş gelenek ve görenekleri ortaya çıkarmıştır.

Sporun böyle kökleşmiş yapılar içinde yaşaması şüphesiz onun topluma benimsetilmesi yeni şartlara uyarlanması ve yozlaştırılmaması bakımından önemlidir.

Fakat tarihi perspektif içinde temeli engin Türk kültürüne dayanan bu değerler üzerindeki tahribat Türk spor hayatına da yansımış ve sporun kitlelere ulaşmasını büyük çapta etkileyen bir rol oynamıştır.

Özellikle Tanzimatla birlikte eski Türk toplumlarındaki yaygın spor anlayışı temelden değişmeye başlamış ve böylece spor, halkın gündeminden giderek artan bir hızla çıkmıştır. Bunun sonucu olarak Osmanlının son dönemi Anadolu'nun işgal yıllarında sporun toplumun bir bölümü tarafından milletin moral değerlerinin yükseltilmesinde bir araç, diğer bir bölümü tarafından ise onun "gavur icadı" olduğu düşüncesine bağlı olarak zararlı bir faaliyet şeklinde algılanmasına ön ayak olmuş ve bu suretle halkın dini değerleriyle spor karşı karşıya getirilmiştir.

Tabiatıyla bütün bu olumsuzluklar sporun yaygınlaşmasında esaslı birer engel olarak karşımıza çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Yapı, Spor.

(*) 19 Mayıs Üniversitesi Eğitim Fak. Beden Eğitimi ve Spor Bölümü/SAMSUN

THE AFFECTS OF THE CULTURAL STRUCTURE ON SPORTS IN TURKEY

ABSTRACT

The effects of the cultural structure on sports in mainly for two structural features, one of these is the social values, tradition and custom and the other one is cultural changes.

Social values in the explanation of the view of society or members of it about sports. In a different explanation, it is the sum up of the evaluation or views of a society which cause "the sports allusion" come to surface. So "social values" or "social evaluation" has a function that compare what is good or bad, what is high or low, and on the other hand, the custom has the role reflecting the above thoughts to the society.

This understanding was formed by the help of experience of centurier and as a part of religion, national and social values of the society and so this understanding became permanent by forming the present custom about the national sports of today.

The yielding of sports in permanent structures in surely very important in terms of being enjoyed by people, evaluation in new situations and not degeneration.

But, the degeneration on these values coming from immense Turkish culture were also reflected to the Turkish sports and played a negative role in conveying sports to people.

Especially in the period of Tanzimat (Reforms) the common sports tradition in the Turkish Societies began to change radically and so sports were left rapidly by people. As a result of this, in the last period of Ottomans, the years Anatolia was occupied, one part of the society saw the sports as a tool to improve the morale values, but the other part understood it as a harmful activity in the thought of "foreigner invention" and so, the religious belief of society faced sports.

Naturally, all these negative factors play a bad role in spreading of sports.

Key Words: Cultural Structure, Sport

GİRİŞ VE AMAÇ

İnsanın dışında yine insanlar tarafından meydana getirilen sosyal çevre ile sporun gelişimi arasında tabii ve kopmaz bağlar vardır. Çünkü sosyal çevre fiziki manada bir örtü yahut çerçeve değil, insanları doğrudan etkisi altında bulunduran muhtevalar bütünüdür.

Sosyal çevre fertleri her yönüyle kuşatan özellikler göstermesi sebebiyle sporun yaygınlaşmasına önemli katkılar sağlar. Bu anlamda "Sosyal çevre olarak düşünebileceğimiz okul, aile, işyeri ve insan tarafından işlenmiş değerlendirilmiş olan fiziki çevre şartları sportif faaliyetin hangi branşta yoğunlaştığına ışık tutmaktadır. Dağlık olmayan bir çevrede dağ ve kış sporlarının gelişmesini beklemek mümkün değildir." (10) Aynı şekilde okul,

aile ve işyerinde kabul görmeyen bir sportif faaliyetin de, bu sosyal çevreler spora karşı hoşgörölü hale gelmediğı müddetçe, arzu edilen seviyeye yükselmesi beklenemez. Bu cümleden hareketle, fertlerin spora katılım boyutlarını belirlemede sosyal çevrenin genel bir faktör olduğı söylenebilir. Ayrıca yine bu çerçevede sosyal bir sistem olarak normatifleşen ve bedenle organize edilen sporun tamamen sosyal çevre içinde hayat bulan bir olgu olduğı; dolayısıyla onun gelişme ve yaygınlaşmasının diğerk pek çok unsurula beraber sosyal çevre ile ilişkili bulunduğı belirtilebilir.

Sporun kitlelere ulaşması spordaki mevcut yapılanma ile sosyal çevre özelliklerinin bir uyum içinde bulunmasını zorunlu kılar. Dahası bu uyum, her ferdin sporla ilgili yapıları benimseyebilmesi bakımından ihtiyaç duyduğı kaabiliyet ve hazırlık için de tabii bir yol olarak görünmektedir. Şu hadde sporun yaygınlaştırılması hedefinin gerçekleştirilmesinde çözümleni gereken problemlerin ilk ve en önemli ayağını sosyal çevre özelliklerinden birisi olarak kabul edilen kültür veya kültürel yapı (11) oluşturur denilebilir. Bu nedenle bahsedilen konu her toplum için derinlemesine ele alınıp incelenmeli ve bu suretle kültürel yapıda ana amacın gerçekleşmesini zorlaştıran özellikler belirlenmelidir.

Bu araştırmada Türk toplumunun kültürel hayatı ile spor hayatı beraber düşünölmek suretiyle gözler önüne serilmeye çalışılmış ve sporun yaygınlaştırılmasında veriler oluşturmak amaçlanmıştır.

TARTIŞMA

İnsanın yaratılış itibariyle sosyal bir varlık olması, hayatını devam ettirebilmesi için grup yaşantısını mecburi kılmaktadır. Bu zorunlu birleşim "İnsanlar arasında maddi ve manevi yakınlığı ve devamlı sosyal münasebetleri sağlayarak onların davranışlarında bir örnekleşmeye imkan verir." (19)

Böyle bir süreç içerisinde ortaya çıkan ve genel olarak "bir toplumun tüm hayat biçimi" (16) olarak ifade edilebilen kültür, "grup hayatında, insanların birbirleriyle olan ilgi ve ilişkilerini belirleyen yerleşmiş örnekleri içerir...(ve) insanların sosyal ihtiyaçlarının tatminini sistematize etmek için vardır. Böylece kültür grup hayatını düzenler ve grup içindeki ilişkilerde meydana çıkacak problemlerde çözüm yolları getirmiş olur." (8)

Söz konusu fonksiyonları ile toplumsal boyutu olan her alanı tek tek kucaklama özelliğine sahip görölen kültür, bu çerçevede sportif faaliyetleri de kapsar. Çünkü spor, yoğun kişilerarası ilişkiler yanında yaygın grup yaşantıları sergileyen bir olgu olarak hem sosyal bir nitelik taşımakta hem de sosyal bir ihtiyaç sayılmaktadır.

İşte bu nedenle sporun doğrudan kültürün veya onun her toplumda ayrı şekil ve muhtevada ortaya çıkardığı kültürel yapı elemanlarının tesiri altında yaşadığı söylenebilir.

Gerçekten sporun tarihi seyrine bakıldığında bu durum açıkça izlenebilmektedir. Asya ve Avrupa kültüründe spor farklı olarak algılanır. Mesela; Asya vücut kültüründeki bilgiler, düşünceler ve uygulamalar daha ziyade toplumların kültürel yaşantılarıyla bir paralellik göstererek dönemler itibariyle farklı şekillerde hayata geçirilmiştir. Öyle ki, Asya toplumlarında tabiatın aşıladığı mistik hayat anlayışının, savaş zorluklarının ve filozofik dünya görüşlerinin meydana getirdiği kültür o toplumda sporu beden ve ruh dengesinin sağlanmasında bir araç durumuna sokmuş ve onun toplumda yaygın bir biçimde kullanılması fikrini ortaya çıkarmıştır." (2) Bunun yanında Batı toplumlarındaki beden eğitimi ve spor uygulamaları da yine o toplumların kültürel yapı özelliğine bağlı olarak değişik biçimde algılanmış ve farklı şekillere bürünmüştür. Nitekim Batı vücut kültürünün yoğun bir yans fikri ile karakterize edilmesi sporun gelişim süreci içinde ruhun eğitilmesi idealini geri plana iterek "vücutların putlaştırılması"(2) neticesinin doğmasına ve böylece sporun kitlenin değil, belirli bir zümrenin tahakkümü altına girmesine ön ayak olmuştur.

Aynı şekilde bazı toplumlarda bir veya birkaç spor dalının millilik vasfı kazanarak kitlenin günlük hayatına yerleşmiş olması da kültürle ilgili bir durumdur. Mesela; Türklerin güreş, İngilizlerin futbol, Japonların judo branşı ile özdeşleşmesi böyle bir gerçeğin görüntüsüdür. Yine Güney Amerika ile Kuzey Amerika'nın futbola yaklaşımlarındaki farklılık da aynı olgunun farklı toplumlar tarafından nasıl değişik algılandığını göstermektedir. Hakikaten aynı kıtanın iki ayrı bölgesinde yaşayan toplumlarda futbol dalının farklı bir ilgi düzeyine sahip olması ancak "kültürel yapı" faktörüyle izah edilebilir.

Görüldüğü gibi kültürün spor üzerindeki etkinliği çağlar boyunca değişik tarz ve etkilerle süregelen bir durumdur. Bu itibarla spor, her toplumun canlı kültüründen beslenmiş, beslendiği oranda da çeşitlilikler kazanmıştır. Sporun yaygınlaşması bakımından bu kültürler bazen güçlü bir motor vazifesi görürken bazen de "beden temrinleri şeytan işidir"(2) deyişiyle belirginleşen Orta Çağ anlayışı ile geriletici bir eylem haline dönüşmüştür.

Bu çerçevede eski Türklerdeki sporun kültürel boyutları ele alındığında bugünkü spor olgusunun gelişim çizgisinin mahiyeti hakkında da fikir yürütülebilir. Bu bakımdan Türk tarihi İslamiyet öncesi ve sonrası olarak iki bölümde ele alınıp değerlendirildiğinde bütün bilgiler İslamiyet öncesi

ve sonrası Türklerin sporu tarih boyunca büyük bir titizlik içinde canlı kültürlerinin bir parçası haline getirmiş olduklarını göstermektedir. Gerçekten eski Türklerin sosyal yardım, tasa, sevin vesileleriyle düzenledikleri organizasyonlarda yaptıkları sportif faaliyetler, o dönemde sporun Türk sosyal hayatının çok canlı bir bölümünü teşkil ettiğini gösterir. Diğer taraftan, Türk tarihinin önemli bir bölümünü oluşturan Selçuklular ve Osmanlılarda rastladığımız teşkilatlı kurumların varlığı da Türklerin sosyal hayatı ile sporun ne kadar ahenkli bir bütün oluşturduğu gerçeğini gözler önüne serer. Nitekim bu toplumlarda varlıklarını asırlarca sürdüren "Ahi teşkilatı, spor tekkeleri ve vakıflar" gibi müesseseleşmiş kurumlar sporun kitleye benimsetilmesinde önemli katkılar yapmış ve adeta sporu koruyan ve kollayan bir fonksiyonu yerine getirmişlerdir.

Sporun böyle kökleşmiş kurumlar içinde gücünü kültürel yapı unsurlarından alarak yaşaması, şüphesiz onun topluma benimsetilmesi, yeni şartlara aktarılması ve yozlaştırılmaması bakımından önemlidir.

Fakat "Tarihi perspektif içinde temeli engin Türk kültürüne dayanan bu değerler üzerindeki tahribat" (9) Türk spor hayatına da yansımış ve sporun kitlelere ulaşmasını büyük çapta etkileyen bir rol oynamıştır.

Kültürel yapının spor üzerine etkisi daha ziyade iki yapısal özellikten kaynaklanır. Bunlardan birisi, değer yargıları, gelenek ve görenekler; diğeri de kültür değişmeleridir.

Bir kültürel yapıda onun varlığını, bütünlüğünü, hususiliğini, işleyiş ve devamını sağlayabilmek ihtiyacına cevap veren tezahürler vardır. Söz konusu yapıya temel oluşturan, cemiyet içinde fertlerin büyük çoğunluğu tarafından benimsenen, tasvip ve teşvik gören bu tezahürlere değer yargıları, gelenek ve görenekler denilir.

Bir bakıma kültürün manevi öğeleri diye adlandırılabilen bu tezahürler "fertlerin toplumsal ilişkilerinin düzenlenmesinde çok önemli bir rol oynarlar." (6) Bu yönüyle "Değer yargısı veya sosyal değerlendirme, zorunlu olarak neyin iyi ya da kötü, neyin yüksek ya da düşük olduğunu karşılaştırma" (13) fonksiyonunu görürken gelenek ve görenekler de bunların meydana getirdiği anlayışın topluma müesseseleşerek yansıtılması görevini yerine getirirler. Bu manada değer yargıları fert ve toplum tarafından spora vurulan damganın ifadesidir. Başka bir deyişle, toplumdaki "spor imajı"nm ortaya çıkmasını sağlayan bir değerlendirme veya hükümler demetidir.

İşte esasen Türk toplumundaki dini, milli ve içtimai değerler sisteminin bir tamamlayıcısı olacak biçimde asırların deneyimi ile meydana getirilen bu spor imajı özel kurumlarda (vakıf, tekke, ahi teşkilatı) değer yargıları ile

örülme suretiyle kalıcı bir şekle bürünerek bugünkü milli spora ait kökleşmiş gelenek ve görenekleri ortaya çıkarmıştır. Günümüz sporları arasında güreş, okçuluk, binicilik ve atıcılık ile geçmişte yapılan cirit, çöğen, gökbörü, beyge vb. gibi sporlar hep bu tür geleneksel çizgi içerisinde varlıklarını devam ettirerek nesilden nesile nakledilmişlerdir. Bu haliyle "Türk kültürünün vazgeçilmez bir bölümü olan spor" (20) tarih boyunca sürekli olarak gelenek ve görenekler içinde korunup yaşatılan bir olgu görünümünü taşımaktadır. Zaten "Selçukluların Alp'lik, yiğitlik sıralaması; Osmanlı'nın tekke, ağalık ve himaye kurumları da çok az değişen örgütsel yapılar" (14) ortaya koyması bakımından bu durumu en iyi biçimde açıklayan tarihi bir vakıadır.

Geçmişin derinliklerinden gelerek Türk Milli Kültürünün temellerinden birini oluşturan değer yargıları, gelenek ve görenekler fertlerin spora karşı tutumlarının belirlenmesinde de etkili olurlar. Mesela; toplumda boks dalını spor olarak değerlendiren, ama boğa güreşini vahşet şeklinde nitelendiren görüş tamamen bahsedilen bu kültürel faktörlerin etkisi ile ortaya çıkar. Öte yandan fertlerin ahlaki değer yargıları ile uyuşmayan spor çeşitleri de onların bu sporlara katılımlarını olumsuz biçimde etkileyebilir. Yani "katılımcı bazı spor branşlarının kendince kabul edilmeyen veya sosyo-kültürel faktörlerce benimsenmeyecek özelliklerine karşı kendisini koruyacak bir tutum takınabilir. Örneğin, mayo ile yüzmek veya cimnastik mayosu ile cimnastik yapmak kişi tarafından benimsenmezse, bu kişinin söz konusu sporları yapması veya bu branşlarda düzenlenmiş spor programlarına katılması gerçekleşmeyebilir." (21) Oysa aynı kişinin kendine göre daha uygun nitelediği bir kıyafet içinde adı geçen sporları yapması veya bu dallarda düzenlenmiş spor programlarına katılması daha kolay olabilir.

Öyleyse toplumun değerler sistemine paralel olarak ortaya çıkan değer yargıları, gelenek ve görenekler kültürel yapı içinde insanlara neyi ne şekilde yapmaları gerektiği hakkında istikamet kazandırmak suretiyle onların spora katılımlarını olumlu ya da olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Onun için, sporun kitleye yaygınlaştırılmasında uygun olan spor türlerinin, mevcut kültürel formlarla uyum içinde bulunması çok önemlidir. Zira günümüzde spor olgusunun hızla farklılaşan şartlarda devamlı surette şekil değiştirerek çeşitli spor dallarını ortaya çıkarması, söz konusu uyumu güçleştirdiğinden konunun önemini daha da artırmaktadır.

Bu itibarla sporun toplum içinde yaygınlaştırılması, diğer pek çok faktörle birlikte, fertleri yönlendiren değer yargıları, gelenek ve göreneklerin spor türlerini desteklemesi ile de bağlantılı görünmektedir.

Öyle ki, bu kültür unsurlarının sporla ilgili eski birikimlerinin üzerine yeni değerler koyması vç yeni sosyal kuvvetler meydana getirmesi sporun kit-
lelere daha rahat ulaşmasını sağlayacaktır.

Kültürel yapının diğer bir özelliği de değişebilir olmasıdır. 'Kültüre ait değişmeler cemiyetlerin gelişmesinde esaslı bir faktördür ve medeniyetler kültürler kadar eskidir. Denilebilir ki bu değişmeler birbirinden farklı iki kültürü temsil eden ilk grupların karşılaşmasıyla başlamış, bugüne kadar her devirde her yerde vukua gelmiştir.' (23)

Aslında "hiç bir toplumsal süreç ya da öge değişmeden bağımsız olarak düşünülemez. Her toplumsal öge ve süreç değişmeye katkıda bulunduğu gibi, değişme tarafından da etkilenir." (18)

Bu anlamda Türk sporunda da dönemler itibariyle devamlı azalıp çoğalan, ama ortadan hiç kaybolmayan değişim zincirleri yaşanmış, toplumun spor kültürünü meydana getiren pek çok değer ve inanış yeni baştan şekillenmiştir.

Türk sporuna eğilen bir kaynağa göre bu değişim Türk sporunda "gerileme devri" olarak III. Ahmet zamanında (1703-1730) yani Lale Devri'nde (1718-1730) başlatılır. Batılılaşma yönünde ilk adımların atıldığı bu dönemde gerek padişahın ilgisizliği ve gerekse sadrazamın (Nevşehirli Damat İbrahim Paşa) halkı başka tarafa yönlendirmesi sebebiyle sportif gelişmenin önünün kesilmesi söz konusuysa da, bu konuda en büyük engel olarak 19. yüzyılın ortalarında toplumun değer yargılarındaki değişiklikler gösterilmektedir. (17) Gerçekten Tanzimat dönemine tekabül eden bu devre iyice tetkik edildiğinde "Tanzimat ve Tanzimat Batıcılığı" akımıyla toplumun spor anlayışının temelden değişmeye başladığı, dolayısıyla sporun toplumun gündeminden yavaş yavaş çıkma eğilimi gösterdiği farkedilebilir.

Bu durumun meydana gelmesinde yüzyıllar boyunca Türk sporunu yönetip yönlendiren kurumların çok hızlı bir şekilde yapısal değişikliğe uğraması ile bu kurumlar üzerine kurulan gelenek ve göreneklerin çökmesinin etkileri hayli fazladır.

Nitekim "Tanzimat'ın Batıcı yeniliklerinin Osmanlı İmparatorluğuna girmeye başladığı dönemde... hiç bir mahalli gelenek içermeyen, yerel dayanaktan yoksun spor kulüplerine, federe birimlerden oluşmayan, federallikle uzaktan yakından ilgisiz ulusal spor federasyonlarına gidildi. Böylece de geriye, yönetim yapısı olarak pehlivansız tekkeler, sporcu malzemesi olarak da tekkesiz pehlivanlar kaldı." (14)

Aslında yaşanan bu yeni kültürel yapılanma sürecine toplumun zaman ve şartlar itibariyle de uyum sağladığı söylenemez. Çünkü toplumda uzun

yıllardan beri kök salıp gelenekselleşmiş eski spor yapılarının yerine halkımızın hiç alışık olmadığı yeni birimlerin oluşturulmasının sancıları henüz yaşanmakta iken ülkenin savaş şartları içinde bulunması, hatta işgal yaşamış olması fertlerin spor aktivitelerine bakış açısını olumsuz yönde etkilemiştir.

Bu dönem içerisinde İstanbul'da sporda da bir kaos yaşanmakta ve sporla ilgili amaçları farklı şekilde belirlenen teşkilatların sayısı altı bulmaktaydı. (12) Bunlardan Pazar Ligi bünyesinde bulunan etnik kulüplerin amacı "müttefiklerce bölüşülecek Osmanlı İmparatorluğunun yeni siyasal yapısını yansıtan bir sportif işbölümü planı oluşturmaktır... Bir başka grupsa, işgal kuvvetleri başkomutanı Harrington adına kupa maçları düzenleyerek işgal dönemi baskılarını hafifletecek uzlaştırıcı çözümlerin arayışı içindeydi. (14) Ayrıca bir başka kaynakta bu konuyla ilgili olarak bir açıklama yapıldıktan sonra şöyle bir soru yöneltilmektedir: "Şimdiki Fenerbahçe Stadı'nın olduğu eski adıyla Papazın Çayın'nda İngiliz işgal ordusunun karma takımlarıyla İstanbul'daki futbol kulüplerimiz zaman zaman futbol karşılaşması yaparlar. Genellikle bizim yendiğimiz maçlardır bunlar. Bir çok spor yazarımızın övgüyle tarih yapmaya çalıştığı bu maçlar işgali İstanbul halkının gözünde şirin göstermek için İngilizlerin Türkiye'ye spor alanında yaptıkları bir dış satımdı acaba? (22)

Öte yandan bütün bu şartlar içerisinde bir de YMCA (Genç Erkekler Hıristiyan Birliği) adı altındaki Amerikan patentli derneğin teşkilatlanma çalışmaları da toplumun spor kültürü üzerinde oldukça etkili olmuştur.

YMCA derneği Türkiye'de görünürde "Beden Terbiyesi veya spor şubelerini modern esaslar içinde kurmayı ve yeni bir takım spor dallarını tanıtmayı gaye edinmiştir." (3) Fakat "1926 başından Helsingfors'taki YMCA Dünya Kurultayı'nda Türkiye örgütünden katılan Robert Kolejli Hüseyin Haşim'in İsa Hazretlerinin ayak dibinde Tanrının yol göstericiliğine sığınan Hıristiyan gençliğin yanında Türk gençlerinin de yer alacağı günler uzak değildir." (15) tarzındaki konuşmasından bu derneğin bir başka amacının da kültür emperyalizminin bir uzantısı olarak faaliyet göstermek olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim bu durum dönemin siyasi otoriteleri tarafından da aynı şekilde anlaşılmış olacak ki, 21.5.1928 tarih ve 1246 sayılı "Türkiye'de Gençlik Teşkilatının Türk Vatandaşlarının Hasrı" hakkındaki kanunla derneğin faaliyetlerine son verilmiştir.

Bu noktada vurgulanması gereken en önemli husus; Türkiye'de Tanzimatla başlayıp 1900'lü yılların başında da hızını artırarak devam eden spor anlayışı ve uygulamalarının daha çok yabancı akımların etkisi altında olduğu ve bu sebeple spor geleneğinin yok olma tehlikesi ile karşı karşıya

kaldığıdır. Bu tehlikeyi besleyen en önemli sebeplerden birisi hiç şüphesiz yok ki savaş ve işgallerdir. Her ne kadar bu dönemde özellikle futbolun İstanbul ve İzmir gibi iki büyük kentte gelişme kaydettiği söylenebilir de bu durum sağlıklı bir temel üzerine oturmuş, etki ve tepki prensibine bağlı olarak meydana gelmiş suni bir gelişmedir. Ayrıca hiç bir geleneği de yansıtmamaktadır.

Hakikaten o yıllarda "İstanbul'daki Rum takımları ile yapılan maçlar bir bakıma Türk-Yunan savaşına sahne olurken" (14) aynı dönemde İzmir'deki müsabakalar da iki milletin savaş cephesine paralel bir zeminde karşılaşmalarını ifade etmektedir. (7) Yine İzmir Karşıyaka kulübünün kuruluşunda renk seçimi için yapılan tartışmalar sonucu tespit edilen Yeşil-Kırmızı renklerden yeşilin müslümanlığı, kırmızının ise Türklüğü simgelediği ve kulüp çatısı altındaki gençlerin düşman takımlarına karşı spor sahalılarında da amansız bir mücadele verdiklerini bilmekteyiz(1).

Görüldüğü gibi geleneksel sporların kan kaybetmekte olduğu yıllarda futbol ve diğer ithal spor dallarının gelişme seyri mücadele şartlarından hayli etkilenmiştir. Öyle ki, bu yıllar sporun toplumun bir bölümü tarafından milletin moral değerlerinin yükseltilmesinde bir araç, diğer bir bölümü tarafından ise onun "gavur icadı" olduğu düşüncesine bağlı olarak zararlı bir faaliyet şeklinde algılanmasına ön ayak olmuştur.

Belirtilen dönemler içerisinde bu duygulan destekleyen ve pekiştiren olumsuz nitelikte pek çok hadise yaşanmıştır Mesela "İzmir'de yapılan müsabakalarda İzmir başpapazı Hırsostomass her maça gelir, Rum takımlarını takdis edip rahipleriyle beraber tribünlerde ilahiler okurdu."(1)

Bu tür olumsuz hadiseler bir yandan spora savaş, sporcuya da savaşçı niteliği kazandırırken diğer yandan da zaman içerisinde halkın spordan kopmasının esas dayanağını oluşturmuştur.

Netice olarak çok kısa bir zaman diliminde sporda yaşanan bu olumsuzluklar ile onda gerçekleştirilen yapısal düzenlemeler her toplumda olabileceği gibi Türk toplumunda da kültürel açıdan önemli değişikliklere sebep olmuştur. Zaten "yıllar süren bir süreçten geçirilerek uyum yapılan bir sistemi kısmen de olsa bertaraf etmek isteyecek tabiattaki girişimler elbette ki dirençlerle karşılaşacaktır." (8)

Nitekim böyle bir gelişmenin sonucu olarak toplumun kültür dokusunda spora karşı sert değerler oluşmuştur. Bu değişim içerisinde izlerini bugün dahi görebileceğimiz ve sporun yaygınlaştırılmasına büyük ölçüde mukavemet eden oldukça etkili değer ve inanışlar vardır. Bu yeni felsefede spor; pek de önemli bir iş değildir. İnsanları oyalayan, hatta aylak, boş, işe yaramaz kişilerin uğraştığı bir alandır düşüncesini

taşıyanların sayısı hiç de az değildir. Böylesi bir durumun ortaya çıkmasında halkın spora karşı bir takım hikayeler üretmesinin de etkileri olmuştur. Mesela; "Muaviye on iki imamın kafasını kestirip adamlarına oynatmıştı" şeklindeki hikayeler, orta ve ileri yaş kuşağı Anadolu insanı tarafından, özelde futbolu, genelde de sporu caydırıcı kılmak için daha yakın ve daha bizden olması itibariyle dile getirilmiştir. (5)

Böylece halkın dini değerleriyle spor karşı karşıya getirilmiş, onun toplumda aşağılanması alt yapısı hazırlanmıştır. Dolayısıyla bu tür bir düşüncenin hakim olduğu toplumda bir kısım ebeveynler sporu desteklemek bir tarafa, çocuklarının spor sahalarından uzak durmalarını tembih ve teşvik eder olmuşlardır.

Günümüzde bu anlayış nispeten ters bir istikamet kazanmıştır. Ancak bu dönüşün sporun geliştirilmesi ve benimsetilmesinde tam anlamıyla olumlu bir ortam hazırladığını söylemek de imkansızdır. Çünkü Türkiye'de batıdan doğuya doğru gidildiğinde yer yer halkın hala spor hakkında olumsuz düşüncelere sahip olduğunu görmek mümkündür..

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sporun özü insan ilişkilerine dayanmaktadır. Toplumda aktif olarak spora katılım kültürel yapının çizdiği sınırlar içerisinde yaygınlaşabilir. Aksi halde toplumun değer yargılarına, anlayış ve idrakine cevap vermeyen sportif organizasyon ve uygulamalar kolayca kitlelere benimsetilemez. Bu yüzden bu gün sporu kitlelere yaymak ve benimsetmek amacı ile yaptırılan veya temin edilen sportif tesis, araç, gereç, malzeme ve öğretici gibi faktörler tek başlarına bu hamleyi gerçekleştirebilecek yeterlilikte kabul edilemezler. Burada toplumun her kesiminin sahip olduğu kültür formu son derece dikkatlice ele alınmalıdır.

Sporumuz için motivasyon olabilecek unsurlar milli ve dini geleneklerle belirlenip mutlaka sloganlaştırılmalıdır. Ayrıca geliştirilmek istenen spor türleri yörelerin özelliklerine göre değerlendirilip hangi sporun hangi bölgede yapılması gerektiğine karar verilmelidir.

Bu maksatla bugünkü kültürel yapımızın analizi yapılarak sportif gelişme yönünden değerlendirilmeli ve toplumun bölgeler itibariyle sportif eğilimleri tespit edilmelidir.

KAYNAKLAR

1. Aksoy Y. (1983) "Gavur İzmir'de Gol sesleri", Futbol ve Kültürü, İstanbul.
2. Alpman C. (1972) Eğitim Bütünlüğü İçinde Beden Eğitimi ve Çağlar Boyunca Gelişimi, GSB. Eğt. Gn. Md. Yay.: I, İstanbul.
3. Atabeyoğlu C. (1970). Türk Basketbolü, İstanbul.
4. Bora T., Erdoğan N. (1993). "Dur, Tarih, Vur Türkiye", Futbol ve Kültürü, İstanbul.
5. Coşkun Z. (1993). Yiğidolann Tarihsel Yenilgisi", Futbol ve Kültürü, İstanbul.
6. Davranış Bilimlerine Giriş: A.Ü. AÖF Yay., No: 173 (Tarihsiz)
7. Doğan Y. (1989) Fenerbahçe Cumhuriyeti, İstanbul.
8. Dönmezer S. (1984). Sosyoloji, Savaş Yay., 9. Baskı, Ankara.
9. Ekenci G. (1990). Türkiye'de Kamu Kuruluşlarının Spor Tesisi Yapımı Açısından Bütünleştirilmesi (İdari ve İktisadi Yaklaşım)- İstanbul İli Uygulaması-, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul.
11. Erkal M. (1987) Sosyoloji (Toplumbilimi), Filiz Kitabevi, 3. Baskı, İstanbul.
10. Erkal M. (1992) Sosyolojik Açıdan Spor, 2. Baskı, İstanbul.
12. Ertuğ A.R. (1977) Türkiye Futbol Tarihi 1890-1923, Ankara.
13. Fichter J (1990) Sosyoloji Nedir, Çev: Nilgün Çelebi, Selçuk Üniv. Yay., No: 75, Konya.
14. Fişek K. (1984) 100 Soruda Türkiye Spor Tarihi, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
15. Fişek K. (1980) Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi Dünyada-Türkiye'de, Ankara.
16. Güvenç B. (1979) İnsan ve Kültür, Remzi Kitabevi, İstanbul.
17. İşcan F. (1988) Türklerde Spor, BTGM Yay. M.E.Basımevi, Ankara.
18. Kongar E. (1993) Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, Remzi Kitabevi, İstanbul.
19. Kurtkan A. (1980), Sosyoloji, M. E. Basımevi, İstanbul.
20. Milli Kültür Şurası; (1982). Gençlik ve Spor Bakanlığı Görüşü, "Türkiye'de Spor Kültürünün Gelişmesinde Yayınnın Yeri ve Önemi", Ankara 23-27 Ekim.
21. Seraslan M. Z. (1990). Spor Pazarlaması, Sporun Yaygınlaştırılmasında Pazarlama Tekniklerinden Yararlanma, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul.
22. Targan S. (1985). "Sporun Yaşama İççeliği", Bilim ve Sanat, Temmuz.
23. Turhan M. (1987) Kültür Değişmeleri, M. Ü İlahiyat Fak. Yay., No: 16, İstanbul